

Suomen Kulttuurirahaston Varsinais-Suomen rahaston vuosijuhla 23.5.2023 Wiurialan kartanossa

Juhlapuhe: Pyhiinvaellus - sukupolvien ketjussa kohti kestävää tulevaisuutta

*Tie näkyy, sitten ei näy, kukkulanrinne piilottaa
ja paljastaa reitin jota sinun tulisi kulkea,
tie putoaa edessäsi aivan kuin jättäen sinut kävelemään
ilmassa,
ottaen sinut kiinni, pitäen sinua pystyssä
kun luulit että kaatuisit, ja reitti
eteenpäin on aina lopulta se reitti jota seurasit,
reitti joka kantoi sinut tulevaisuuteesi, joka toi
sinut tähän paikkaan, huolimatta siitä että se joskus riisti
lupauksesi pois sinulta,*

*huolimatta siitä että sen piti särkeä
sydämesi matkan varrella:
tunne että olet kulkenut
kaukaa sisältäsi ulos ilmestykseen,
että olet riskeerannut itsesi jonkin sellaisen vuoksi
joka on sekä sisälläsi että kaukana edelläsi,*

*joka kutsui sinua lopulta takaisin sille ainoalle tielle
jota voit seurata, kävellen kuten teit,*

*rakkauden riekaleissa ja puhuen äänellä josta iltaisin
tuli rukous turvallisesta perillepääsystä, niin että eräänä päivänä
tajusit että se mitä halusit oli jo
tapahtunut, ja kauan sitten ja siinä asuinsijassa
jossa olit elänyt ennen kuin aloitit,*

*ja että jokaisella askeleella matkan varrella, olit kantanut
sydäntä ja mieltä ja lupausta
joka ensin lähetti sinut matkaan ja sitten veti sinua eteenpäin*

*ja että olit suurenmoisempi
yksinkertaisessa halussasi löytää reitti kuin kullatut katot
missään määränpäässä jonka voisit saavuttaa:*

*aivan kuin, koko ajan, olisit ajatellut että päätepiste
saattaisi olla kultakupolinen kaupunki, ja hurraavat
ihmisjoukot,*

*ja kun kuljit kadunkulmasta sinne missä ajattelit
tien pään olevan, löysit vain yksinkertaisen heijastuksen,*

*ja kirkkaan ilmestyksen niiden kasvojen takana
jotka katsoivat takaisin ja niiden takana toisen kutsun,*

kaikki yhdellä silmäyksellä: kuin henkilö tai paikka

*jota olit etsinyt ikuisesti, kuin vapauden avara kenttä
joka kutsui sinua eteenpäin; kuin toinen elämä,
ja tie jatkuen yhä eteenpäin.¹*

Hyvät juhlavieraat, professorit, tieteen, taiteen, kulttuurin tekijät ja apurahojen saajat, elämä on matka. Se on matka, johon silmukoituu erilaisia pienempiä, suurempia, vähäpätöiseltä tuntuvia ja erityisen merkityksellisiä hetkiä, arkea ja juhlaa. Tänään on juhlan aika.

Tässä äskeisessä **David Whyten** ja **Panu Pihkalan** suomentamassa upeassa runossa *Santiago*, elämän matka piirtyi esiin pyhiinvaellusmatkan kautta.

Elämän pitkällä pyhiinvaellusmatkalla on erilaisia vaiheita. Joskus täytyy sydämen särkyä, lupaukset tulla riistetyiksi. Täytyy tajuta, että se mitä haluaa, on jo tapahtunut ja ymmärtää, että päätepiste ei ole kultakupolinen kaupunki vaan heijastus ja kiihkeän yksinkertainen halu löytää reitti.

Samalla tulee ymmärtäneeksi kuin huomaamatta, että reitti on jo siinä, löytynyt. Se on polun pää, joka tuntuu läikähdykseltä sydämessä.

Mitä on pyhiinvaellus?

Pyhiinvaellus on ikivanha, ajassa elävä ilmiö. Se tunnetaan kaikista maailman kulttuureista ja uskonnoista. Kautta aikojen ihmiset ovat kaivanneet pyhille paikoille ja tehneet matkoja niille. Siinä on jotain hyvin inhimillistä, ikiaikaista ja nykyaikaista samaan aikaan.

Keskiajalla koettiin kristillisten pyhiinvaellusten kulta-aika. Keskiajan eurooppalainen yhtenäiskulttuuri, tiiviit verkostot ja pyhimyskulttien suosio loivat suosiolliset mahdollisuudet pyhiinvaellusilmiön leviämislle. Vaelluksille lähdettiin lähelle ja kauas. Pyhiinvaellus lävisti kaikki kansan kerrokset. Suurin osa pyhiinvaelluksista jo keskiajalla sijoittui lähialueelle, omaan lähikirkkoon tai Suomessa sijaitseviin keskeisiin pyhiinvaelluskohteisiin. Talonpoikien kiitosvaelluksista lähialueen kirkkoihin ei ole vain jäänyt juurikaan kirjallisia lähteitä.

¹ Whyte, 2022 (suom. Pihkala 2023)

Naantalin kaupungin perustaminen 1443 kertoo pyhiinvaeltamisen merkityksestä keskiajalla. Kaupunki perustettiin Naantalin birgittalaisluostariin saapuvien pyhiinvaeltajien majoituksesta, ravitsemuksesta ja muista tarpeista huolehtimaan.²

Pyhiinvaellus kytkee meidät eurooppalaiseen kulttuurihistoriaan ja perintöön. Suomesta on lähdetty pyhiinvaeltamaan ja tänne on tultu vaelluksille.

Varsinais-Suomi on kulttuurihistoriallinen aarreaitta. Täällä vaeltaessa voi tuntea historian hengen, menneisyyden ja muinaisuuden tunnun. Kuljemme kuin huomaamatta vanhoilla reiteillä Suomen ja kristinuskon historian merkittävien kohteiden kautta.

Tasan 12 vuotta sitten avattu Suomen sydän -reitti kulkee osaltaan vanhoja pyhiinvaelluspolkuja pitkin Aurajokilaaksossa. Samaa reittiä mukaillen perustettiin vuonna 2020 Aurajoen pyhiinvaellukset, Helenan ja Pietarin polut.

Näille reiteille osuu muun muassa Koroistenniemi, entinen piispan kirkon paikka, jolta voidaan katsoa kirjoitetun historian alkavan Suomessa. Reitin varrella on myös Ravattulan Ristimäki. Paikka, josta löytyi kymmenvuotta sitten arkeologisissa kaivauksissa Suomen vanhin kirkonpaikka. Pienen puisen kirkon perustukset ja sitä ympäröivä kalmisto. Paikka oli unohtunut vuosisadoiksi, mutta sen nimi Ristimäki kantoi salaisuutta, joka paljastui vasta paljon myöhemmin.

Turku on ollut ja on edelleen tärkeä pohjoismainen pyhiinvaelluskohde. Useat reitit risteävät nykyäänkin Turkuun. Pyhän Henrikin tie Köyliön ja Turun välillä on reiteistä vanhin.

Jaakontie kulkee Hämeen Härkätietä, keskiaikaista valtaväylää pitkin, yhdistäen Hämeen ja Varsinais-Suomen. Ylettyen Rymättylään saakka, josta lähdettiin maailmalle kohti Pyhälle Jaakobille eli *San tiagolle* omistettu kaupunkia Santiago de Compostelaa. Pyhän Olavin merireitti Turusta saariston kautta Ahvenanmaalle yhdistää Suomen pohjoismaisiin Olavin reitistöihin.

Nykyään pitkien pyhiinvaellusreittien lisäksi eri puolille Suomea on perustettu eri mittaisia luontoon, kaupunkiympäristöön, vanhoille kirkkopoluille sekä esi- ja varhaiskristillisille kohteille kulkevia reittejä. Ei tarvitse lähteä kauas vaeltamaan, on kiinnostavaa löytää erilaisia kohteita, aarteita ihan läheltä.

² Aalto, 2021

Voidaan katsoa, että pyhiinvaelluksessa on modernin matkailun alku. Keskiajalla pyhiinvaellus on ollut massaturismia. Reformaatio ja kritiikki pyhiinvaelluksen lieveilmiöitä kohtaan katkaisi pitkälti pyhiinvaelluksen perinteen vuosisadoiksi. Kunnes 1980-luvun lopulta kulttuurireittejä alettiin perustaa ja pyhiinvaellusta systemaattisesti elvyttää.

Pyhiinvaellus ei ole vain keskiaikaista vaan se on moderni, globaali ilmiö ja se liikuttaa miljoonia ihmisiä vuosittain.

Pyhiinvaelluksen suosio on myös 2020-luvun Suomessa vahvassa nosteessa. Turun tuomiokirkkoon perustettiin Turun kaupungin ja luterilaisen kirkon yhteistyönä Suomen ensimmäinen Pyhiinvaelluskeskus kesällä 2021.

Turun yliopiston uskontotieteen professorin **Minna Oppaan** työryhmä Pyhiinvaellus liikkeessä: Pyhiinvaeltamisen motiivit ja merkitykset Turussa keskiajalla ja nykyään -hanke tutkii seuraavan parin vuoden aikana pyhiinvaellusta. Hankkeessa tarkastellaan urbaania pyhiinvaellusta Turussa ja sen lähiympäristössä keskiajalla ja nykypäivänä.

Mitä kiinnostus pyhiinvaellukseen kertoo ajastamme? Miksi niin monet kaipaavat elämäänsä kokemusta erityisestä ja merkityksellisestä matkanteosta?

Vaellus pyhiin

Milloin viimeksi olet tuntenut olevasi vapaa? Tuntenut olevasi kevyt kulkemaan ja vapaa vastaanottamaan askelten rytmin vailla vaatimuksia? Milloin olet viimeksi unohtanut kellon, ajan kulun ja arjen kiireen? Kulkenut päivän ilman kännykkää ja siihen kilahtelevia viestejä?

Jos keskiajan pyhiinvaeltaja lähti matkalle kiittääkseen kokemastaan hyvästä, sovittaakseen syntejään tai lyhentääkseen kiirastuliaikaa, nykyvaeltaja etsii matkalta usein rauhoittumista, hiljentymistä, kulttuurihistoriallisia kohteita, keskiaikaisia kirkkoja, luontokokemuksia ja itseään.

Matkalle motiivit ja merkitykset antaa vaeltaja itse. Jokainen on vapaa kulkemaan omalla tavallaan. Kulkea voi esimerkiksi jalan, pyörällä tai meloen. Nykyään on myös erilaisia virtuaalisia vaelluksia, heille, joiden omat jalat eivät kannan eikä poluille voi lähteä.

Pyhiinvaelluksen ikiaikaisuudessa ja nykyaikaisuudessa on jotain erityisen kiehtovaa. Hetki ja ikuisuus tuntuvat olevan samaan aikaan läsnä. Ilmiössä yhdistyy luonnossa kulkeminen, kulttuuri, historia, irtiotto arjesta, liikkeelläolo ja pyhän äärelle asettuminen kokonaisvaltaiseksi keholliseksi kokemukseksi. Matkan pituus ei ole olennaista, sillä matkaa tehdään aina myös syvyyssuunnassa, kohti itseä. Päämäärän ja matkan jännite on jatkuvasti läsnä.

Pyhiinvaelluksen henkeä kuvaillaan usein seitsemän avainsanan kautta. Nämä on muotoillut Pohjoismaiden vanhimman Vadstenan pyhiinvaelluskeskuksen perustaja **Hans-Erik Lindström**. Avainsanat ovat *yksinkertaisuus, kiireettömyys, jakaminen, vapaus, hiljaisuus, huolettomuus ja hengellisyys tai henkisyys*. Jään välillä oikein pohtimaan näiden sanojen syvyyttä. Mitä nämä sanat kertovat, kuinka ne kaikuvat tässä ajassa?

Ajattelen, että näiden sanojen kautta voi aavistaa miksi tie kutsuu tämän päivän kulkijoita. Arkemme on täynnä tietoa, suoranaista informaatiotulvaa, asioiden ja näkemysten kakofoniaa, kiirettä, vaatimuksia, erilaisia kriisejä, sotaa, sairauksia, luonnon monimuotoisuuden nopeaa hupenemista. Listat ovat loputtomia. Kenellä on aikaa pysähtyä? Olla hiljaa ja läsnä.

Sukupolvien ketjut

Pyhiinvaelluspoluilla kuljetaan sukupolvien ketjuissa. Virnamäen muinaismuistoalueella voi koskettaa kuppikiveä, tuntea sen koveran pinnan sormen alla ja saada kuin kosketuksen paljon meitä ennen eläneisiin. Voi jättää kivelle oman huokauksensa, oman pyyntönsä ja pohtia, miksi ja miten kiveen on kupit kaiverrettu. Kenen pyyntöjä ne ovat kannatelleet ja millaisissa rituaaleissa toimineet? Kupeissa on usein marjoja, lehtiä, neulasia, rahaa tai kerran nallekarkkejakin. Ne kertovat merkityksen etsimisestä, merkityksen antamisesta ja muistamisesta.

Pyhiinvaelluksella voi antaa jalkojen kuljettaa, voi päästää irti ja antautua tielle. Kulkea viileän keskiaikaisen kirkon himmeään suojaan, paksujen seinien sisään. Levähtää penkillä hetken ja ottaa vaikka nokoset.

Voi kulkea metsän halki, pieniä polkuja mukaillen, juuren kohtia varoen. Voi kulkea veden äärellä, korkealle paikalle. Vanhalinnan laelle korppien kanssa ihmettelemään maiseman avaruutta, keskiaikaisia valtaväyliä, Aurajokea ja Hämeen härkätietä.

Hiljaisuus luo tilaa kulkea vapaana ja huolettomana. Olla läsnä vaatimuksetta, pakottamatta ja suorittamatta. Kiireettömyys merkitsee myös sitä, että rationaalisen järkeilyn voi hetkeksi jättää sivummalle. Asiat yksinkertaistuvat. Kosketus luontoon tekee hyvää henkisesti ja fyysisesti. Terve kokemus omasta pienuudesta muistuttaa elämän kokonaisvaltaisuudesta ja saa aikaan haikeutta ja kiitollisuutta.

Aina kulku ei ole leppoisaa ja eteeristä. Matkan edetessä aistit aukeavat väsymykselle ja kysymyksille: kuka oikeastaan olen, mistä olen tulossa, mihin menossa, mikä on oma paikkani. Olemassaolo, elämä, kuolema, merkitys ja merkityksettömyys. Kenelläkään ei ole valmiita vastauksia näihin kysymyksiin.

Jaetulla matkalla tittelit tipahtavat, kukaan ei ole toista tärkeämpi. Hyvin erilaiset, erilaisista taustoista tulevat ja erimielitä olevat ihmiset voivat kulkea rinta rinnan yhteisellä tiellä. Yhteys, kohtaaminen muiden kanssa on syvää, selittämätöntäkin.

Matkalla kokee syvää yhteyttä usein myös luontoon. Joskus voi kokea sulautuvansa maisemaan ja luonnon rytmeihin. Voi tuntea haikeutta, surua ja muita kipeitä ympäristötunteita avohakattujen metsien keskellä, useiden vielä hetki sitten yleisten lajien vähentyessä ja ääri-ilmiöiden lisääntyessä.

Voi tuntea yhteyttä puihin, kuunnella lintuja, antaa tuulen tuivertaa ja nauttia aistit auki huikaisevan huumaavasta kielojen tuoksusta toukokuuisena päivänä Ravattulan Ristimäelle kuljettaessa.

Voi tuntea, että sukupolvien ketjut eivät liitä meitä vain ihmisiin vaan myös monimuotoiseen elonkirjoon, josta vasta opimme lisää.

Ymmärrämme vasta pikkuhiljaa, millainen merkitys on maan alla olevien näkymättömien asioiden yhteydellä. Miten mikrobit, sienet, eläimet, puut, elävä ja elollinen vaikuttaa kaikkeen ja tähän jaettuun kaikkeuteemme. Kuinka monimutkaisia kytkeytymisen ketjut ovatkaan ja kuinka mekin, aivan jokainen meistä, liitymme näihin samoihin ketjuihin. **Marja-Liisa Vartion** sanoin, *olemme vihreää sukua.*

Pyhiinvaeltamisen vähäeleisyydessä ja yksinkertaisuuden ylellisyydessä on jotain, mikä saa muutosta aikaan. Vaellukselle riittää kunnon kengät, sään mukaiset varusteet ja matkan pituuden mukaan sopivan kokoinen reppu. Uskon, että matka muuttaa meitä aina. Se voi olla rysäyksellä tapahtuva kertamuutos tai aavistuksenomainen pieni liike kohti kohtuutta. Sitä, että ilo ei ole ostettavissa, riemua ei voi pakottaa ja usein kohtuullisesti on enemmän kuin riittävästi.

Kysyin viisivuotiaalta lapseltani yhtenä aamuna, että milloin sä olet taas kasvanut. Lapsi vastasi, että piilossa, silloin kun kukaan ei näe. On paljon asioita, jotka tapahtuvat piilossa, rauhassa, levossa. Se usein meiltä nykyajan ihmisiltä unohtuu. On paljon enemmän kuin pystymme ymmärtämään. Silloin voimme asettua ihmettelemään niitä.

Parhaimmillaan vaellukselta voi löytää pyhän paikan läsnäolon, pyhyiden, jotain niin arvokasta ja arvojakin syvempää, jota haluaa vaalia ja varjella. Voi löytää oman mielenmaiseman, jolle voi palata ammentamaan ajatuksissaan rauhaa ja syvyyttä yhtä aikaa tarttuen, juurtuen ja irti päästäen.

Kuvittelun voima

Tässä kiihkeässä ajassa, ekologisen kantokyvyn rajoilla tarvitsemme kykyä kytkeytyä toisiimme, tarvitsemme rauhoittumisen ja pysähtymisen paikkoja. Avaria maisemia, horisonttia, josta nähdä kauas.

Tänään juhlimme Suomen Kulttuurirahaston apurahojen saajia, juhlimme tietoa, periksiantamattomuutta, juhlimme kulttuuria, historiaa, muistamista, merkityksen antamista, yhteen liittämistä ja yhteen liittymistä.

Sukupolvet meitä ennen ovat oivaltaneet, että pienen kansan tulevaisuus on sivistyksessä. Monialaisessa ymmärryksessä. Sitä meidän on tuettava kaikin keinoin, väsymättä ja ylpeydellä.

Siiloutumisen, vastakkainasettelun ja kovenevien arvojen tilalle tarvitsemme entistä enemmän yhteistyötä, kumppanuutta, uteliasta ja avointa mieltä sekä kuvittelun voimaa.

Tarvitsemme radikaalia iloa ja villiintynyttä toivoa. Tutkimusta, tietoa, taitoa, taidetta ja tunnetta. Tarvitsemme kokeilemista, epäonnistumista ja onnistumista. Keskeneräisyyden sietämistä. Tarvitsemme yhteyttä, kohtaamista ja kytkeytymistä. Sen ymmärrystä, ettemme ole yksin.

Ei ole yhdentekevää, mistä tulemme ja mihin olemme menossa. On tärkeää muistaa, että Suomessa liitymme eurooppalaiseen vanhaan perinteeseen. Samaan aikaa kuljemme omaa matkaamme tällä jaetulla tiellä kohti, niin toivon, kestävämpää tulevaisuutta.

Mirkka Rekola on sanonut, ettei kukaan voi seistä juuri sillä paikalla, jolla sinä seisot. Ajattelen, että kukaan ei voi kulkea juuri sitä tietä, mitä sinä kuljet. Askelemme ovat omat, suunnan tulee olla jaettu.

Hyvät juhluvieraat, jos tahdotte, voitte olla pyhiinvaeltajia aivan tavallisena päivänä. Voitte vaeltaa pyhän äärelle kotona, pienillä metsäpolulla tai kaupunkiympäristössä. Ratkaisevaa ei ole reitti tai matkan pituus vaan sydämen matka.

Matka, jolla me silmukoidumme tiehen ja toisiimme. Silmukoidumme meitä ennen kulkeneiden sukupolvien ketjuun. Samalla me silmukoidumme tulevaisuuteen.

Kuljemme teitä, joita ovat astelleet meitä ennen kulkeneet. Toivon, että me voimme asetella askelemme niin, että meidän jälkeemme tulevilla lapsilla on polut, joilla kulkea, sukupolvien ketjut, joihin liittyä ja toivo, jota kannatella.

Kiitos!

Pyhiinvaelluskeskuksen projektipäällikkö Annastiina Papinaho

Lähteet ja lisätietoa:

Aalto, Ilari: Pyhiinvaelluksella ennen ja nyt -artikkeli, Tuore oliivipuun -lehti 2021. 16–19.
Whyte, David: Essentials. Suom. Panu Pihkala. Edinburgh: Canongate Books 2022. 79–80.
Aurajoen pyhiinvaellukset: <https://citynomadi.com/route/?keywords=Aurajoen+pyhiinvaellukset>
Pyhiinvaelluksista Suomessa: www.pyhiinvaellussuomi.fi